

Schelira, vias glischas, naiv e lavinas

In sguard als privels da la natira ch'èn colliads cun temperaturas bassas

Schelira

Schelira dal terren vul dir che la temperatura en la vischinanza dal terren (mesurada 5 cm sur il funs natiral) po sa sbassar fin al punct da schelira (0°) u pli bass. Sche quai è il cas, poi dar tscherts donns da schelira en l'agricultura ed en la selvicultura.

Avertiments da schelira dal terren vegnan publicgads mo durant tscherts temps e mo per regiuns bassas (sut 600 m): al nord da las Alps dals 15 da mars fin ils 15 da zercladur e dals 15 da settember fin ils 30 da november; al sid da las Alps dals 15 da mars fin ils 31 da mag e dal 1. d'october fin ils 30

da november, tut tenor l'aura er in pau suenter resp. avant. Natiralmain schela il terren er durant l'enviern. Cunquai che quai n'è dentant nagut extraordinari durant quella stagiun, na dovri er nagins avvertiments.

Areguard ils nivels da privel da schelira vegnan differenzià tranter debel-moderà e ferm: schelira dal terren debela fin moderada è avant maun tar temperaturas da 0° fin -4° (en in'atezza da 5 cm sur il funs); d'ina schelira dal terren ferma vegn discurre tar temperaturas da main che -4° (en in'atezza da 5 cm sur il funs).

Recumandaziuns da cumportament

Per tscherts secturs, en spezial per l'agricultura e l'economia da construcziun, èsi impurtant da savair gia ordavant, sch'i dat ina schelira. Per quest motiv publitescha MeteoSvizra in avvertiment da schelira, sch'igl è probabel ch'i dettia ina schelira.

Ina schelira dal terren po far donns vi da plantas e culturas ed er impedir l'economia da construcziun. Facturs decisivs èn la temperatura minimala durant la notg, il grad da nivlusadad sco er il vent.

Differentas mesiras da protecziun gidan a limitar ils donns da schelira: cuvrir las culturas cun vlies u metter plantas da vaschs spezialmain periclitadas cunter la paraid da la chasa; proteger ils plazzas e tut las materialias respectivas cunter donns da schelira.

Cun tschertas mesiras pon plantas ch'èn vegnidas donnegadas da la schelira, vegnir tractadas e preparadas meglier per scheliras dal terren futuras.

Vias glischas

Vias glischas resultan en cumbinaziun da fradaglia e d'umidità. Ils avvertiments per vias glischas sa refereschan cunzunt al stadi da las vias. Differenziads vegnan ils suandants privels: vias glischas da naiv: naiv schelada sin las vias (tar quantitads fin 4 cm); vias glischas da glatsch: vias bletschas che schelan la notg en cas da tschiel serain; glatsch viv: precipitaziuns fraidas u sfradentadas (plievgia u pluschignadas che sa trans-

Sper envierns cun pouca naiv datti en nossas regiuns er adina puspè muments da grondas nevaglias.

FOTO: RENATE TRÖSSE / PIXELIO

furman en glatsch) crodan sin ina via sfradentada (surfatscha pli fraida che 0 grads) e schelan immediatmain. Da resguardar: Per territoris sur 800 meters sur mar na vegnan publicgads nagins avvertiments da vias glischas da glatsch u da naiv.

Nivels da privel da vias glischas

Nivel da privel 2 (privel moderà): Da quest nivel da privel discurre in cas da vias glischas da naiv (main che 4 cm, temperatura da la via < 0 grads); vias glischas da glatsch (l'umidità sin via schela); glatsch viv (la plievgia sa transfurma en glatsch).

Nivel da privel 3 (privel considerabel): Quest nivel da privel vegn applitgà sche plievgia che sa transfurma en glatsch cuntanscha ina grossezza da fin 2 mm. Consequenzas: Privel da glatsch andetg ed acut; vias da traffic schelan fin ch'ellas n'èn betg pli transiblas; il traffic aviatc vegn impedi; roms rumpen giu sut la chargia dal glatsch.

Nivel da privel 4 (grond privel): La plievgia che sa transfurma en glatsch cuntanscha ina grossezza da sur 2 mm (quantitad totala da las precipitaziuns che schela sin il funs). Consequenzas: privel da glatsch andetg ed acut; il traffic sin via ed il traffic aviatc vegnan interruts cumpletmain; il traffic da viafier vegn impedi; roms rumpen giu u plantas cupitgan sut la chargia dal glatsch; interrupziun dal provediment d'electricità e/u da las colliaziuns da telefon, particularmain en regiuns giu da via.

Nivel da privel 5 (fitg grond privel): I n'è betg pussaivel da far differenziaziuns en cas da quantitads da precipitaziuns pli grondas. En Svizra na datti strusch vias ch'èn cuvertas pli ditg da glatsch viv.

Recumandaziuns da cumportament

En cas da vias glischas exista il privel andetg ed acut da glatsch, il traffic stradal ed aviatc po vegnir interrutt

cumpletmain, il traffic da viafier po vegnir impedi, roms pon rumpen giu e plantas pon cupitgar sut la chargia dal glatsch.

Per esser preparà per vias glischas e per arivar sco peduna u pedun segirmain tras l'enviern, vali da prender las suandantas mesiras: observar il svilup local da l'aura, s'infurmar ed adattar il cumportament a las relaziuns; sche pussaivel betg bandunar edifizis ed abitaziuns; sterner sal resp. crappella; purtar buns calzars.

Preparar l'auto per l'enviern (pneus d'enviern e.u.v.); metter in antischelader en il sfradentader ed en l'indriz dals sfruschavaders; eventualmain frequentar in curs per prevegnir a glatschadas; controllar la batteria da l'auto; tegnair a disposiziun in sglatschader. En cas da vias glischas ston ins adattar il cumportament a las relaziuns cunzunt en il traffic sin via; desister da tut ils viadis ch'èn betg urgentmain necessari (er cun l'equipament d'enviern).

Naiv

Naiv è la furma la pli frequenta da precipitaziuns compactas e consista da blers cristals da glatsch fins. Quels sa furman tar temperaturas da main che -4 °C e crodan giu sin terra, sche la sveltezza da crudada, la temperatura e l'umidità sut il nivel n'als laschan betg luar u svapurar.

Nivels da privel da naiv

Ils avvertiments da navaglias vegnan duvrads en emprima lingia per precipitaziuns extendidas.

Nivel da privel 2 (privel moderà): Naiv en la Bassa: 5–15 cm, en las muntognas: 20–40 cm (en max. 24 h). Igl exista il privel da vias glischas pervi da vials cuverts da naiv.

Nivel da privel 3 (privel considerabel): Navaglias grondas/intensivas giu la Bassa (15–30 cm / 24 h) resp. en las muntognas (40–70 cm / 24 h, 70–100 cm / 48 h, 100–140 cm / 72 h). Consequenzas: la charrablada da las vias n'è betg pli uschè buna; il traffic aviatc ed il traffic da viafier pon vegnir impedi; roms pon rumpen giu sut la chargia da naiv.

Nivel da privel 4 (grond privel): Navaglias grondas/intensivas giu la Bassa (30–50 cm / 24 h) resp. en las muntognas (70–100 cm / 24 h, 100–140 cm / 48 h, 140–180 cm / 72 h). Consequenzas: trajects da via intransibels; il traffic aviatc ed il traffic da viafier vegnan impedi; roms rumpen giu u plantas cupitgan sut la chargia da naiv; interrupziun dal provediment d'electricità e/u da las colliaziuns da telefon, particularmain en regiuns giu da via; grondas chargias da naiv sin ils tetgs.

Nivel da privel 5 (fitg grond privel): Navaglias grondas/intensivas giu la Bassa (>50 cm / 24 h) resp. en las munto-

gnas (>100 cm / 24 h, >140 cm / 48 h, >180 cm / 72 h). Consequenzas: il traffic sin via ed il traffic aviatc vegnan tutt tenor interruts cumpletmain; il traffic da viafier vegn impedi massivmain; roms rumpen giu u plantas cupitgan sut la chargia da naiv; fitg grondas chargias da naiv sin ils tetgs; il provediment d'electricità e las colliaziuns da telefon pon vegnir interruts dal tutfatg.

Recumandaziuns da cumportament

Betg adina na sa laschan navaglias prognostitgar exactmain. Uschia poi naver en consequenza d'ina sbassada andetga da la temperatura u nunspetgadamain sur notg. Durant ils mais d'enviern duess ins perquai adina esser preparà per naiv, en spezial en il traffic sin via. En ils territoris da blera naiv duessan ils tetgs da las chasas esser concepids per ina chargia da naiv correspondent.

Navaglias pon impedir fermmain il traffic, en spezial il traffic sin via. Cun l'auto ston ins perquai charrar cun precauziun speziala e mo cun l'equipament d'enviern correspondent. Ma er sco peduna u pedun ston ins far atenziun al liber en cas da navaglias, perquai che roms pudessan rumpen giu e plantas pudessan cupitgar sut la chargia da la naiv. Per impedir che naiv crodia giu dals tetgs e ch'ils tetgs vegnian donnegiads, duess la naiv vegnir allontanada dals tetgs.

Cur che las navaglias èn passadas, hai eventualmain anc blera naiv sin las vias, sin ils tetgs e sin las plantas. La situaziun da lavinas resta per il solit precara. Ins sto er far quint cun auters privels, en spezial sche la naiv lieua svelti pervi da l'augment da las temperaturas e chaschuna aua gronda en ils flums ed en ils auals. Tgi ch'abita en in territori da blera naiv, duess laschar controllar suenter l'ultima navaglia, sch'il tetg da la chasa è vegnì donnegà, e sche necessari laschar reparar quel per il proxim enviern.

Lavinas

Lavinas èn in dals gronds privels da la natira en il territori alpin. Tar lavinas sa tracti da massas da naiv che glischnan u crodan giu; quellas resultan d'instabilitads en la cuverta da naiv e sa distatgan per il solit en il terren spundiv. En cas da navaglias intensivas, da ferm vent u d'in augment marcant da la temperatura vegnan lavinas giu pli tgunsch. Lavinas pon vegnir giu spontanmain (vul dir senza l'influenza d'umans) u vegnir messas en moviment da persunas. 90 pertschient da tut las victimas da lavinas han distatgà sez lur lavina.

Lavinas pon tutgar chasas, abitadis e vias da traffic, ma er persunas che fan sport d'enviern. En abitadis e sin vias da traffic procuran las autoritads localas per la segirezza da la populaziun. Persunas

che fan sport d'enviern e che sa movan ordaifer las pistas, las loipas e las sendas da viandar avertas e.u.v. èn sezzas responsablas per lur segirezza.

Nivels da privel da lavinas

Nivel da privel 1 (pitschen privel): Situaziun da lavinas generalmain favuravla. I na dat nagins segns d'alarm. Privel da chaschunar lavinas exista be en singuls lieus, particularmain sin spundas extremmain stippas.

Nivel da privel 2 (privel moderà): Situaziun da lavinas maioritarmain favuravla. Singuls segns d'alarm pon cumparair. Privel da chaschunar lavinas exista particularmain sin spundas fitg stippas ch'han l'exposiziun e che sa chattan en l'atezza inditgadas en il bulletin da lavinas. Ins na sto betg far quint cun lavinas spontanias pli grondas.

Recumandaziuns per persunas ordaifer las zonas segiradas: Tscherner cun quità la ruta, particularmain sin spundas stippas ch'han l'exposiziun e che sa chattan en l'atezza inditgadas en il bulletin da lavinas. Er in ad in sin spundas fitg stippas. Precauziun particulara en cas da estructuras da la cuverta da naiv disfavouravlas (problem da la naiv veglia).

Nivel da privel 3 (privel considerabel): Situaziun da lavinas critica. Sffessas e ramurs («wumm») èn tipicas. Grond privel da chaschunar lavinas, particularmain sin spundas stippas ch'han l'exposiziun e che sa chattan en l'atezza inditgadas en il bulletin da lavinas. Privel da lavinas spontanias e distatgaments a distanza. En singuls cas pon objects exponids (per il solit tschancuns da vias da traffic) esser periclitads. Là èsi da verifitgar sch'igl è necessari da prender mesiras da segirezza.

Igl è quai la situaziun la pli critica per sportists d'enviern! Tscherner la ruta optimala e prender mesiras per sminuir las ristgas. Evitar spundas fitg stippas ch'han l'exposiziun e che sa chattan en l'atezza inditgadas en il bulletin da lavinas. Per persunas senza experientscha èsi pli prudent da restar sin pistas e rutas avertas.

Nivel da privel 4 (grond privel): Situaziun da lavinas fitg critica. Lavinas spontanias e savens er lavinas grondas pon sa furmar. Grond privel da chaschunar lavinas sin bleras spundas stippas. Distatgaments a distanza èn tipics. Ramurs e sffessas èn frequentas.

Lavinas pon avanzar lunsch, particularmain en las lavineras enconscientas. Objects exponids (per il solit tschancuns da vias da traffic, per part er edifizis) pon esser periclitads. Verifitgar sch'igl è necessari da prender mesiras da segirezza.

Ordaifer las zonas segiradas sa limitar a spundas betg uschè stippas. Resguardar ils intschess da sbuccada da las lavinas grondas. Persunas senza experientscha restan sin las pistas e rutas avertas.

Nivel da privel 5 (fitg grond privel): Situaziun da catastrofa. Ins sto far quint cun lavinas spontanias grondas e fitg grondas. Quellas pon cuntanscher vias ed abitadis en valladas.

Er ordaifer las lavineras enconscientas pon lavinas avanzar lunsch. Vias da traffic ed abitadis pon esser periclitads acutmain. Per il solit ston vegnir prendidas mesiras da segirezza extendidas. I vegn recumandà da renunziar a sport da naiv ordaifer las pistas e rutas avertas.

La presentaziun:

Dossier «Schelira, vias glischas, naiv e lavinas».

Dapli infurmaziuns:

chatta.ch/?hiid=4643
www.chatta.ch

Da l'october fin Pasca vegn recumandà d'avair montà pneus d'enviern.

FOTO: PD